

MONEDĂ SAU MEDALION?
DESCOPERIREA DE LA NĂDLAC (SECOLUL AL IV-LEA P.CHR.)

RADU ARDEVAN
și PAVEL HUSZARIK

În vara anului 1999 un localnic din orașul Nădlac, jud. Arad, a găsit – în condiții neprecizate¹ – o monedă mare dintr-un metal alb lucios. Piesa a fost oferită pentru cercetare celui de-al doilea semnatar al articolului de față, Pavel Huszarik, profesor de istorie la liceul slovac „Josef Gregor-Tajovský” din localitate, apoi a fost adusă la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca, spre determinare. Se păstrează în colecția sus-pomenitului liceu.

Moneda prezentată acum (vezi fig. 1 și 2) are următoarele dimensiuni: diametrul 26,7 × 26,2 mm, grosimea 3 × 2 mm, greutatea 8,42 g, axa 6. Starea de conservare a piesei este foarte bună, dar partea superioară a reversului a ieșit puțin din flan. Se remarcă o ușoară tocire a suprafețelor înalte, semn că exemplarul a circulat câțva timp. Dimensiunile, greutatea și aspectul ei nu prezintă nici o particularitate care să stârnească bănuiele; este exact o emisiune cunoscută a lui Iulian Apostatul:

Av. D N FL CL IVLI – ANVS P F AVG Bust cu barbă, drapat și cuirasat, purtând diadema cu două rânduri de perle și rozetă pe frunte, spre dr.

Rv. SECVRI(TAS) REI PVB Taur spre dr., deasupra două stele. În exergă ANTB .
Pe ambele fețe se văd urme de cerc perlat.

Această monedă apare în cataloagele cunoscute, LRBC, II, 2641 și RIC, VIII, p. 532, nr. 217 (ambele cu indicația „Antiochia, anii 361–363”). Este vorba de un bronz mare (AE 1), emis la Antiochia în officina B a atelierului monetar. Deși datarea din RIC este destul de largă (întreaga domnie a lui Iulian), tot în același volum autorii semnaleză că acest tip monetar apare abia în anul 363 p.Chr.² Dar există câteva detalii care pun această piesă într-o altă lumină. Mai întâi, metalul din care a fost confecționată. Moneda nu este din bronz, ci dintr-un aliaj neobișnuit. Nu am avut posibilitatea de a efectua o analiză metalografică nedestructivă, dar o examinare sumară indică faptul că este vorba de un amestec de cositor și plumb³, probabil și cu ceva zinc. Apoi, piesa pare a fi fost fabricată nu prin batere (cum ar fi fost firesc), ci prin turnare. Pe muchia monedei se poate observa urma îmbinării celor două valve (vezi fig. 3), iar suprafața câmpului prezintă denivelări evidente – pe rv. chiar mici umflături, rezultate tipice ale acestui proces tehnologic. În sfârșit, anumite detalii ale imaginii (conturul literelor, forma bărbii, picioarele taurului etc.) sugerează tot procedeele turnării.

Fig. 1. Imitația monetară de la Nădlac: 1 x 1.

Fig. 2. Imitația monetară de la Nădlac: 2 x 1.

Fig. 3 a-b. Vedere a muchiei piesei de la Nădlac.

În concluzie, obiectul discutat acum constituie un fals monetar⁴. Caracterul îngrijit și foarte fidel al copierii indică indubitabil un produs antic. Deoarece originalul a fost bătut abia la 363 p.Chr.⁵, realizarea exemplarului prezentat acum trebuie să fi avut loc puțin timp după aceea⁶.

Se ridică întrebarea dacă putem vorbi de un fals ori de o simplă contrafacere. De fapt, o monedă turnată dintr-un metal alb, având aspect de argint, nu putea fi luată de nimeni drept o piesă de bronz, cum era originalul. Intenția de fraudă este deci exclusă din start. Înseamnă că s-a urmărit doar obținerea unui exemplar mare și aspectuos, pentru un alt scop – foarte probabil, doar ca însemn de prestigiu⁷. Producerea unei asemenea piese poate fi pusă, așadar, în seama unor aristocrați barbari din zonă – în speță, celor sarmați⁸.

Locul descoperirii pledează în favoarea aceleiași interpretări. Zona de la nordul Mureșului inferior prezintă destul de puține descoperiri monetare romane din secolul al IV-lea. De la Nădlac se mai cunosc doar două monede constantiniene de bronz⁹. Din apropiere au mai fost semnalate puține piese contemporane

(la Arad, Horia, com. Vladimirescu, Pecica și Sântana)¹⁰. Este interesant de observat că în această zonă se concentrează numeroase semnalări de locuiri din secolul al IV-lea, dintre care cele sarmatice sunt simțitor mai numeroase decât cele dacice¹¹. În plus, imitațiile de monedă antică descoperite în aceeași zonă largă nu se grupează coerent și nu seamănă deloc cu moneda prezentată acum¹². Se mai evidențiază prezența slabă, sporadică, a monedei romane târzii în Crișana de Sud, spre deosebire de Banatul contemporan¹³. Dar nici descoperirile din Banat nu oferă vreo analogie pentru piesa semnalată. Majoritatea lor datează din deceniile anterioare imitației noastre¹⁴, iar dispunerea geografică a punctelor semnalate nu denotă vreo concentrare a materialului monetar pe malul stâng al Mureșului inferior, spre mijlocul secolului al IV-lea¹⁵. Așa că nu putem lega piesa izolată de la Nădlac de prezența unei populații romanice în apropiere, nici de mediul arheologic dacic târziu din Crișana.

Nu am aflat, deocamdată, piese similare celei de la Nădlac printre imitațiile barbare cunoscute la Dunărea mijlocie¹⁶. Dar practica imitării și contrafacerii monedei romane era destul de răspândită la populațiile barbare limitrofe¹⁷. Așa că exemplarul discutat mai sus se încadrează într-o uzanță a epocii. El documentează prezența unor șefi barbari (sarmați) în câmpia Aradului, cândva în a doua jumătate a secolului al IV-lea p.Chr.

NOTE

¹ Prima sa relatare, care vorbea despre găsierea piesei în timp ce-și săpa grădina, nu a mai fost ulterior confirmată.

² RIC, VIII, p. 47.

³ Examinarea a fost efectuată de d-na ing. Doina Boroș de la Laboratorul zonal de restaurare-conservare al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei (Cluj-Napoca). Îi adresăm și pe această cale mulțumirile noastre.

⁴ Despre falsurile monetare și clasificarea lor vezi R. Göbl, *Antike Numismatik*, I, München, 1978, p. 190–192.

⁵ Vezi *supra*, nota 3.

⁶ Adică între această dată și sfârșitul secolului al IV-lea p.Chr., căci după instalarea hunilor la Dunăre afluxul de monede din sud și orice circulație monetară în fosta Dacie încetează pentru mai mult de un secol (D. Protase, *Autohtonii în Dacia*, II, *Dacia postromană până la slavi*, Cluj-Napoca, 2000, p. 60–62).

⁷ O oarecare asemănare, ca aspect și funcționalitate (păstrând proporțiile), prezintă medalioanele de aur (de tip roman, dar lucrate de barbari) din tezaurul de la Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj – vezi Al. Sășianu, *Moneda antică în vestul și nord-vestul României. Ancient Coinage in Western and North-Western Romania*, Oradea, 1980, p. 47, 186–187 și pl. XXX–XXXI; D. Protase, Al. Suceveanu (coord.), *Istoria Românilor*, II, București, 2001, p. 705 și pl. 17, 18 c.

⁸ Despre prezența sarmaților (iazigi) pe valea Mureșului inferior vezi S. Dumitrașcu, *Dacia apuseană*, Oradea, 1993, p. 75–76, 109–110, 141; Doina Benea, *Dacia sud-vestică în secolele III–IV*, Timișoara, 1996, p. 118–119.

⁹ Al. Sășianu, *op.cit.*, p. 186, nr. 153; S. Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 145, nr. 4; *Repertoriul arheologic al Mureșului inferior. Județul Arad*, Timișoara, 1999, p. 87.

¹⁰ *Ibidem*, p. 33–39; S. Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 145; Al. Sășianu, *op.cit.*, p. 45.

¹¹ S. Dumitrașcu, *op.cit.*, p. 140–143. Trei locuiri dacice (Arad – Ceala, Cuvin, Horia) față de nouă sarmatice (Arad, Arad – Gai, Arad – Micălaca, Arad – Ceala, Dorobanți, or. Curtici, Iarmata Neagră, Teregul Mic, Pecica, Șeitin) și două germanice.

¹² Al. Sășianu, *op.cit.*, p. 46.

¹³ *Ibidem*, p. 44.

¹⁴ E. Chirilă, N. Gudea, I. Stratan, *Trei tezaure monetare din Banat din secolul IV*, Lugoj, 1974, p. 66–76; D. Protase, *op.cit.*, p. 58–60 și tabelul B.

¹⁵ E. Chirilă, N. Gudea, I. Stratan, *op.cit.*, hărțile 1–2; D. Protase, *op.cit.*, harta 1; D. Benea, *op.cit.*, p. 301–302 și fig. 65. Descoperirile relativ numeroase din colțul de nord-vest al Banatului, între Aranca și Mureșul inferior, datează în general dinainte de moartea lui Constantin cel Mare.

¹⁶ Posibil doar o lacună în informația noastră. A. Alföldi, NK, 25, 1926, p. 37–48 și NK, 26–27, 1928–1929, p. 59–71, tratează numai imitațiile de asemenea monede până la 337 p.Chr.

¹⁷ R. Göbl, *op.cit.*, p. 122–130.

MONNAIE OU MÉDAILLON? LA DÉCOUVERTE DE NĂDLAC (IVe SIÈCLE AP. J.-C.)

RÉSUMÉ

Les deux auteurs présentent une monnaie de Julien l'Apôstat (AE 1, RIC, VIII, 217), trouvée fortuitement à Nădlac, dép. d'Arad. La pièce est bien conservée et devrait dater de 363 ap. J.-C.

Pourtant, il s'agit d'un faux: cet exemplaire avait été coulé dans un métal inhabituel (un alliage d'étain et de plomb), et présente des irrégularités de la surface aussi. Il n'aurait pas pu passer pour un original, donc il vaut mieux parler d'une imitation. La pièce doit avoir servi d'enseigne de prestige social et semble dater de la deuxième moitié du IVe siècle ap. J.-C. Le commanditaire est à chercher parmi les aristocrates Sarmates de la région.

On n'arrive pas à corrélérer cette trouvaille avec les vestiges de la population indigène. Elle ne présente aucune similitude avec les découvertes du milieu romain de Banat non plus. Mais l'imitation de la monnaie romaine était une pratique assez commune à l'époque.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. L'imitation monétaire de Nădlac: 1 × 1.

Fig. 2. L'imitation monétaire de Nădlac: 2 × 1.

Fig. 3 a–b. Vue sur la marge de la pièce de Nădlac.